

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՒ ԾԱԲԱԹԸ ԵՐԵԲ ԱՆԳԱՄ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

խաղաղութեան, նոր կլիմայի և նոր կեանքի պայմանները՝ որոնք մասնաւորապէս տկարակազմներու և ծեւրունիներու վրայ գէշ պիտի ազդէին և ազդած են։ Ամենէն մտահոգիչ կէտեր այն են, որ ներկայիս դադլծակ կաններու մէջ մէկ քանի տեսակ համաճարակներ կան, որոնց գլխաւորն է ժանտատենդը (քիժօֆս), որովք վարակուածներուն թիւը 30 էր անցեալ շաբաթ։ Իժիկները կը պնդեն որ դադլծականները իրենց հետ բերած են զայն, մինչ կը պատասխանեն դադլծականները թէ Լեւոնի վրայ դռնուած ատենին ոչ քիժօֆս և ոչ ուրիշ ո՛ր է հիւանդ դուլծիւն ունէին իրենց մէջ։ Փոլեթամ աւելցնել թէ մահացուածն 30 դէպքերուն մէջ՝ քիժօֆսը շատ պզտիկ բաժին մը ունի (մէկ կամ երկու դէպք միայն), թէ այս հիւանդութեամբ այժմ վարակուած 30 հոգին մեծ մասամբ թէկիւն կերպով կ'անցընեն զայն, թէ հաստաւարկը այլ ևս չի տարուի։ Բաժնակառնողին մէջ և թէ ինչտո միջնոցներ կարգադրուած են ատոր համար, ինչպէս՝ անշատ չըլփակի մը հաստատումը ուր ինկոյն կը

Այստանդ ժողգրուլթիւնն չունիմ
հիւանդանոցին համար աշխատող
հայ կամ օտար մարմիններու և ան-
հերոս անունները յիշատակելով ի-
րենց դրուատիքը հիւսելու։ Այդ-
մասին մեր Բօր.Սայիտի թղթա-
կիցները բան մը պակաս չեն հը-
նարգած արգէն։ Մէկդի թողլով օտար-
ները, ես կ'ուզէի որ մեր մէջ
հանրային գործի մը համար աշխա-
տողներն իրենց քայլաբերութիւնն
ու գոհացումը գտնեն նախ իրենց
կատարած գործին, անոր արդիւնա-
բերութենէն ու օգտակարութենէն,
և երկրորդ՝ եթէ պէտք ունին նաև
գուրգնեկած գոհացումի մը, հաւա-
քաբար փնտռել զայն իրենց հաւա-
քաբար կատարած գործին գնահա-
նողութեանը մէջ, և ոչ թէ առանձնա-
պէս մէկին կամ միւսին համար գո-
հանանքու սպասեն, ինչ որ չի
ընար երբեք պահել ու զարգա-
ցընել համերաշխութեան օգին և
կրնալ ընդհակառակն անյիշելի վի-
ճակաբան ընելու տեղի տալ։ Մինչև
այս չեմ փախալքի, որ բոլորովին
անանկուրաբար, առանց ո և է վը-
նարումի մը աշխատողներ զատ-

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԷՆԱՆ

ՍԱՍՈՒՆԻՆ

«Աղբ պակսեցաւ, ու հացի տեղ
խոտ ունեցող կոտեցեանք քրե-
նամուրն դիմ:»

Անէ՛ծք...
Գու, անողորմ աստուղիդ տնէ՛ծք, Սա-
նէն, որ զեղ մատնեց, մարտնեց զքեզ
ատարար:

Ու կործանուածի ողբին սկսաւ, ըստ-
ւերներու մէջէն և պատիպատ ճապա-
տերէ, սողալ դէպի զեղ,
Դուն՝ երկնամերձ ապաստանարա-
նի վէմերէն վար նայեցար բարձրայտն,
վնանան հողիիդ դարչնաբլր տարալի-
նի անոր յարուցած ալեքներուն վրայ
անտառն ու ծառալիցի,

Սեւ ալիքները, սակայն՝ մո-
եցան զեղի, հնուդհուա՛ն աւելի մօտեցան:
Դուն զու առիւծի վայրոյթը մըբը-
նցիդ անտույ դազերկիւթնանը վրայ,
անչաճայն:

Անոնք եւս ետ դալարուեցան, պա-
նըտեցան, ծուարեցան, ու կրկին յա-

ՄԻՀՐԱՆ Ե. ԱԺՏԷՐԵԱՆ

ՅՐԸ ՅՐԻՆ

ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

«Նախախնամական» անականը պետք է խմբակ ծածոթ փրանսական առածին խնամողը որ կ'ուր- «Օրենք ինքզինքիդ, որ Նախախնամութեան ալ քշդի օգնէ»։ Գուհն-առածինները կը թուին րակ Դաշ- առածիններու «Օգնենք ինքզինքնուր, որ մենք ալ օգնենք ձեզի...»։

տանելու Այս Գերմանները Պոլտյ ճամբուն վրայ, Պոլիս հասած, ու Պուլիպոնները աէր Պալքաններուն. Արդիւնքը, Բռնապետն է Սպարտակոսը:

Հայուհե՛ք, հայուհե՛ք, Պաշա՜ն-
նան երկոքին չէգործաթիւնք: Պետի՜ հա-
մուգութք օրին մէկը—միայն թէ չապ ուշ
չըլլայ—թէ ձեր նշմարիտ չափը ձեր պատ-
ուհին հետ սերտիւ կապուած է եղեր. ի
գու՛ր գու՛ր զանա՛ք իրարմէ՛ բաժնի՛ր զա-
տն՛ կը ֆֆնէք. միայնք՛ք որ վերջ ի վեր-
ջոյ չի կորսնցնէք երկուքը մէկանսը:

ԱՂԷՏԻ ԵՒ ՏԱՌ-ԱՊՊԱՆԻՔԻ

ԱՇԽԱՏԱՆԻՑ

(Այց բխրբանալ փախսաւ Կառնէրին)

111

Այժմ ասացնողները ենթեցրողներն
 Իրեն դժպիռ մի քանի վիճակադրական
 մեմորանդամներ, որոնք նոյն ծաւալով
 լույս չեն տեսել մինչև այժմ հայ թերթե-
 հաւում թուական տեղեկութիւնները
 հրաւիր հաւաքել են զորոյն գլուխ կանգ-
 նաւած հաւատարմ աղբիւրներէք Բաղդադ
 տեղակիւղապետից, բոլիշ Հ. Օսմանեաներից,
 Զոյգ՝ Թուամանեանից, իսկ Երեսնայի հա-
 մար իյորդն եպիսկոպոսից, որոնց սիրա-
 յարութեան համար յայտարար եմ հրա-
 յարակով խորին չորհրդաւոր թիւնը

Ներկա դեպքում չէ կարելի երաշխաւորել թւերի մաթիմատիկական ճշշութեամբ շամար Այնուամենայնիւ մի քանի թւերի նշանումս եղած «աւել-լանքում» չէ խոնգարում մեզ՝ ճանաչեալ թուս իրականութիւնը իր մօտաւոր ճշշութեամբ:

Նախ փախստականներին թիվ մասին
Սթանց ցուրբի մաքսիում, թիվը հաշ-
վում էին 200,000, որոնցից 50—60 հա-
զար եկել են Մանադղեանից և հարեան
առանցներից (զա ամսովայ առաջին
դադթի է), իսկ 120,000 հոգի (ամսաց
լարիքով 140,000) կկել են վարից և
բշակայլից, Չեխովայ դադթից մնացել
ըն աղբի մեք բերդում մոտ 700 հո-
գի փախստականները ցրված ու պեղա-
բարված են մասաբապէս այսպէս. Եջ-
ի թանձում 32,000, շրջակաները 14,000
—15,000, Երեսնում 20,000, շրջակա-
ները 15,000—20,000, Ալէքսանդրոպոլս

լում 20,000, Խոյրի և շրջակայքը 15,000
—18,000, վերադարձել են հայրենիք
(Վան և Ալաշկեն) 20,000-ից ավելի փա-
խուստականներ: Մնացածները գրված են
Կովկասի զանազան կողմերը: Ի հարկէ,
այդ տեղադրումները չեն պահպանում
մշտապէս իրանց սկզբնական թվական
չափերը, այլ ենթակայ են փոփոխու-
թիւններէ, ամենից առաջ հենց մոտա-
ցութեան դէպքերի շնորհիւ:

Բնորոշ է այն հանգամանքը որ փա-
խուստականները մէջ 100ին 70ը կող-
մում են կանայք, իսկ երեխաները մէջ,
ընդհանրապէս, 100ին 60ը արական սե-
ռից է: Առաջին փաստը բացատրուում է
հրանով, որ զինուորական ծառայութեան
և յաջկապէս սպամարդկանց կոտորածները
պատճառով խոշոր չափերով նուազել է
սղանալը տարբեր, և եթէ Վանում ևս
կոտորած լինէր զաղթից առաջ, նոյն իսկ
100ին 20ին չէր հասնի սղանալովանց
մասնակցութիւնը փախուստականները մէջ:
Երկրորդ փաստը (100ին 60 արական սե-
ռի երեխաները) բացատրուում է հրանով
որ առ հասարակ արեւելեան կամ կուլ-
տուրայէս յետմնաց ժողովուրդները
մէջ արական սեռը ավելի է աճում, քան
երեխաները: Եւ որովհետեւ երեխաների կո-
տորածի դէպքում սեռեր խտրութիւն չեն
զգուշ, ինչպէս հասակագործները նկատում
է եղել, ուստի արական թվականը գե-
րազանցութիւնը պահպանվել է այն-
անկ:

Երեխաների ապաստարանում (ճեմա-
րանի շէնքերում մէջ) եղել են սկզբում
(Մանազկերտի զաղթից յետոյ (250 երե-
խաներ: Եւ իսկ 28ից սկսած, երբ հետոյ-
հետէ կուտակվում են վատարակների
փախուստականները, արագութեամբ աճում
է նաև ապաստանող երեխաների թիւը,
հասնելով 700ին, ապա 1500ին, 3500ին
և 3700ին: Ամենաբարձր թիւը եղել է 7000
(ըստ ուրիշ աղբիւրների նոյն իսկ 8000
—10,000): Բայց այդ բարձրութեան վրա
չէ մնացել թիւը: Երեխաները համարվե-
րվել և ապա ցրվել կամ ուղարկվել են
զանազան կողմեր՝ կամ իրանց ծնողների
հետ միասին և կամ քաղաքների ու կաղ-
մակերպութիւնների ապաստարանների
համար: Թիւի օգոստոսի 28ը ցրվել էին
անապիւն թիւի երեխաներ և մնացել է-
ին ընդամենը 2850 երեխաներ, որոնցից
ուղարկվել են՝ Բագու 350, Դիլիջան
250—300, Ախալցխա 100, Թիֆլիս մօտ
600 և այլն: Առ 15 սեպտեմբերի մնա-
ցել էին ճեմարանի շէնքերում մէջ մօտ
200 երեխաներ: Ձեռնառնա՞ մասկան
դէպքերը՝ ավելի ու ավելի մեծ նորմա-
ներով, որոնք իրանց հերթին մշտապէս
նուազեցնում էին երեխաների ընդհա-
նուր քանակը: Դժբաղդաբար եւ աղ-
բիւրները չէ կարողացան երեխանե-
րի մասկան դէպքերի վերաբերելով ճիշդ
թվական տուեալներ հաղորդել ինչ-
Անկախեցնել, որ բացի վերոյիշեալ
թիւերից՝ Մոսկվայի կամիտետի երկու որ-
բանքում ապաստարանները (գիւղի ծխա-
կան զարդերիցում գտնուող) տեղաու-
րել էին անապիւն մէջ 100 երկրորդի մէջ
75 երեխաներ, իսկ նոյն կօթիւնները երե-
խաների հիւանդանոցը ունէր մօտ 70
հիւանդ երեխաներ, որոնք զգալի արա-
զութեամբ մեղմում էին: Ձեռնառնա՞
այստեղ ակնարկելով, որ թիւերում յաճախ
յիջվող որոշում, որոնք և այլ խօսքերը
չեն համապատասխանում իրականութեան,
զուտ որոնք եղել են միայն 500 երեխա-
ներ 3500ին մէջ:

Անցնենք այժմ ամենախիտաբնակ
տիւն մանացութեան դէպքերին փախու-
ստականների մէջ: Այն հիւանդութիւն-
ները, որոնք, զլիստ որպէս, մասսայօրէն
հնչում էին իրանց զոհերը փախուստակա-
նների մէջ, կաղմում էին՝ դէպքերի, ախ-
տի, վերջերս նաև խօլերայ, այնուհետեւ
մանացութեան դէպքեր նաև սովից, մա-
նուանդ սկիզբներում: Մեծագոյն թիւ-
երի մասին հետազոտական սխալ տեղե-
կութիւններ յաճախ լայն են տեսել թիւ-
թիւերում: Աւելի ճշգրիտ գաղափար տա-
լու համար՝ ոչ միայն մասկան դէպքերի,
այլ և մանացութեան պոքոնի աստիճա-
նական դարձագրման մասին, վերջինք
մի ամբողջ ամսվա զբոնիցիւնը՝ յուլիս
28—28 օգոստոս: Այսինքն վերջին հա-
տանքից սկսած մինչև իջնամեամբ խո-
րված փախուստականների ծայրայեղ յու-
սահասական գրութիւնը: Անա այդ թիւ-
երը:

Ամսաթիւ.	Մեծագոյն թիւը
Յուլիսի 28	33 հոգի
» 29	54 »
» 30	96 »
» 31	92 »
Օգոստոս	104 »
» 2	93 »
» 3	111 »
» 4	121 »
» 5	117 »
» 6	112 »
» 7	120 »
» 8	126 »
» 9	117 »
» 10	90 »
» 11	129 »
» 12	139 »
» 13	135 »
» 14	165 »
» 15	103 »
Օգոստոս 16	90 »
» 17	100 »
» 18	124 »
» 19	99 »
» 20	102 »
» 21	135 »
» 22	168 »
» 23	204 »
» 24	234 »
» 25	280 »
» 26	300 »
» 27	348 »
» 28	354 »

Փախուստականների մի ամենայ մա-
հացութեան է այս, որ կարիք ունի մի
քանի պարզաբանումներ:

Մինչև օգոստոսի 15ը վերոյիշեալ
մանացութեան վերաբերում է թիւ՝ վա-
ղարկապատում գրված և թէ իջնամեամբ
վանքում (Վանքի և ճեմարանի զանկե-
րում, Ներսիսյան լճի մօտ և անտառում)
խմբում փախուստականներին, իսկ օգոստ.
15ից յետոյ հաշված են միայն վանքի
փախուստականների շրջանում եղած մա-
կան դէպքերը: Ճիշդ է, Վաղարկապատ
գիւղում և փախուստականներն են Պոք-
րաթիւ և մեծագոյն թիւն է չնչին
Բայց եթէ ի նկատի ունենանք այն հան-
գամանքը, որ մի կողմից քանի զուտ,
այնքան փախուստականներից մօտեց, մա-
նուանդ վերջերս, տեղափոխվում էին
վանքի ամենամեծներից զգալի զիւրի շրջա-
կայքը: Միւս կողմից վանքի փախուստ-
ականների այդ հեղեղից հետագայ քանակի
մէջ խոտը չափերով աճում էին մանակա-
ն դէպքերը, այն ժամանակ էլ ակնի զար-
հուրելի և չարադուշակ նշանակութիւն
են ստանում վերոյիշեալ թիւերը:

Ամբողջ ամսվայ մէջ (յուլիսի 28
մինչև օգոստոս 28ը, ընդամենը 32 օր)
մանկան մանկապարհ հնձել տարել է ոչ
պակաս քան 4597 դժբաղդ զոհեր: Դա
կաղմում է օրական միջին թիւով մօ-
տաւորապէս 144 մանկան դէպքեր, իսկ
արանց տոկոսական աճումը կաղմում է՝
970 առ հարիւր, մի անգամից աճում
այնքան կարճ ժամանակամիջոցում:

Մանացութեան դէպքերի ամբողջ
միամիտ քրոնիկան ցոյց է տալիս,
որ միտում տատանումները թիւն կան,
բայց չնչին են: Իսկ աճումը, մանուանդ
օգոստոսի 20ից սկսած, անընդմադակ
խոտը չափերով: Ինչ որ օրվայ ընթաց-
քում (օգոստոսի 20—28), օրական մա-
կան դէպքերը աճել են 246 առ հարիւ-
րով, գերեզման իջնելով՝ 2135 հոգի,
միջին թիւով օրական՝ 236 հոգի: Բայց
այդ աստիճանացոյցը բաւական չէ մի-
այն՝ փաստի ամբողջ անուշիւթիւնը
պատկերացնելու համար: Մենք ասա-
ցինք վերեւ, որ օգոստոսի կէսից սկսած
մանացութեան վերաբերում է բացառա-
պէս վանքի փախուստականներին, չէ հաշ-
ւելով գիւղում մնացածները: Այժմ դա
վրա ակնարկէք, որ նոյն ամսաթիւից,
մանուանդ 20ից սկսած բաւական թիւով
ընտանիքներ զրոյում էին վանքից և
քաղվում գիւղի շրջակայքը կամ այ-
լուր, իսկ սկսած 1ից սկսած այնքան
չափ էին հետազոտները որ մինչև սեպտե-
մբ մնացել էին 6000 փախուստականներ
նշանակում է, մի կողմից նուազում էր
վանքի փախուստականների թիւը (տեղա-
փոխութեամբ), միւս կողմից անգամ
այդ նուազած ժողովուրդի մէջ ակնի
ու ակնի էր աճում մանացութիւնը:
վերջինս աճում էր ոչ միայն յարաբե-
րաբար, այլ և բացարձակ: Անա ո՞րն է
ամենից ցուային:

Ինչպէս է փախուստականների վիճա-
կը երեւում:

Ինչպէս է փախուստականների վիճա-
կը երեւում:

ԱՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

«Թալլի»-ի Հոկ. 16ի թիւն կը քա-
ղեն հեռեկալ ճիւղաբերութիւնը (ոմսոնի
Քաղաքային տնտեսական մեջ ի նպաստ
գումարում միջինից):

Երկ Լորտ Բաղադարանը նախա-
գահեց Մէնշին Հաւաքի մէջ գումարում
միջինից մը, որուն նպատակն էր քա-
նալ Աղապիւն Հիմնադրամ մը ի նպաստ
Հայ և ուրիշ զոհերուն՝ որոնք աղա-
նում են Ասիական Թուրքիոյ մէջ տեղի
ունեցած և տակաւին շարունակուող կո-
տորածներէն:

Բնմին վրայ կը գտնուէին, ի մէջ
այլոց, Լորտ Պրայս, Կարտիսալ Պրէն,
Օգոստոսի կալիպոսը, Սեր Ժ. Բոմբի-
թըն Ռիթէթ Երեսմիսի, Սեր Էմիլի
Փիթը, Մր. Թ. Փ. Օ'Քոնորը՝ երեւի,
Մր. Էն. Պրէն Ռիթէթ Երեսմի. և հա-
յաղի տեղակալ-գնչ աղետ կրէկորի:

Լորտ Բաղադարանը յիշեցուց թէ՝
20 տարի առաջ երբ Սուլթան Ապտուլ-
Համիտ կաղմակերպած էր հայկական մեծ
կոտորածները որոնց 100,000 Հայեր զոհ
զացին, Անգլիոյ մէջ 80,000 օսկիի դու-
մար մը հանգանակուեցաւ ի նպաստ գո-
հերուն:

Բացակայութեան համար ներողու-
թիւն հայցող նամակներէն Մր. Պալիւ-
րինը հետեւեալ պարունակութիւնը ու-
նէր.

«Այս պատերազմին զոհարարութե-
անցում մէջտեղ կարծ ոչինչ ակնի ա-
նկի է քան եղելի Հայերուն վիճակ-
նում բախտը՝ յատկապէս թիւն և բա-
րեւորութեան ներկայացուցիչ, ըլլալ յա-
ւանող Թուրք կառավարութեան կողմէ:
Ասիական եղեմակերպութիւն մըն է որ կը
դիւլ կանչեն իր նախորդներուն վատ-
թարադոյն արարքները: Գանիթ Թուրք
կառավարութիւնը յամենայնի կախում
ունի Գերմանիոյ օժանդակութենէն,
յայտնի է թէ այս վերջինները կրնային,
եթէ ուղիք, վերջ մը գնիլ իրերու այս-
պիսի շարաքստիկ դրութեան մը»:

Գէնթէրպրիթ արքայապետը կը
գրէր. «Աստուծոյ և մարդկանց ապիւ-
հանութիւն է պատահաւորապէս թիւն և
անոնց որ ուղղակի կամ անուղղակի դեր
ունեցած են այս կոտորածներուն մէջ»:

Լորտ Պրայսի դասակարգութիւնը
Լորտ Պրայս ըսաւ թէ՝ ամբողջ Փոքր-
Ասիոյ մէջ՝ սկսած պարսկական անա-
նալիսէն մինչև Մարմարա ծովը՝ տեղի
ունեցած կոտորածները ոչ միայն վատ-
թարադոյն էին Պիլիթիայի մէջ տեղի ու-
նեցածներէն, այլ այն ամէն կոտորած-
ներին որոնց յիշատակը կը պահէ պատ-
մութիւնը՝ Լէնկիթիոյ օրերէն ի վեր,
ինչպէս Թուրքիոյ կառավարութիւն կո-
չող շարաքստիկներու խմբակը ձեռնարկած
է որոշ գիտատնտեսութեամբ, կանխա-
նշանակած ու սխառութիւն կերպով, քա-
ղինք ընելու Հայերը: Անկախ Ապտուլ-
Համիտէն ակնի առաջ երթալով կը փոր-
ձէ մէջտեղէն վերցնել ամբողջ ժողո-
վուրդը, ոտանք խնայելու ոչ կրնար
ոչ ալ մանուկները: Թուրքերու միակ
շարժառիթն էր իրենց վախը և նախաձեռ-
նարձարայն իմացականութեամբ և բո-
րեկեցութեամբ օժտուած ժողովուրդէ մը
որ կրնար մահաբերական չլը և որ օր
մը չէ օր մը պիտի կրնար դրամով ա-
րեւմտեան Ասիոյ մէջ իրենց ունեցած
տիրապետողի դիրքը: Դալով այն դեր-
մանական աստապիւլն թէ Հայերը իրենց
զաւարթութիւններով տեղի տուած էին
կոտորածներուն, դերման կառավարու-
թիւնը ամենապարզ փաստ մը չունէր ի
հաստատութիւն իր այս ամբաստանու-
թեանը: (Մալիթ): Ասիական միւս էր այն
ստույթներէն որոնք վերջին մէկ քա-
նի ամենակրնէ մէջ այնքան յարաբե-
ւորէն տարածուեցան և որոնք մեղ այն
համոզման բերին թէ գերման կառավա-
րութիւնը՝ որքան կարող իր մարտական
քաղաքականութեան մէջ՝ ոչինչ պակաս
վարպետ էր ստախոսութեան մէջ: (Մա-
լիթ):

Քոստը ուղղելով ներկայ տիկիննե-
րուն, Լորտ Պրայս ըսաւ թէ՝ անգլիոյն
խոշորագուծ և շուկաներուն մէջ ծախ-
ում կրնար շատերը՝ իրենցմէ ու է
մէկուան չափ լաւ դաստիարակուած և
նշխարի ալ քաղաքակրթութեան էին: Ինչ-

պիսի կեանք մը կը սպասէր այս եղե-
րարադր զոհերուն:

Ինչ կարող ենք ընել: Ձեռ գերան
թէ կարելի է քան մը ընել: Միայն Պե-
տութեան մը կայ որ կրնայ դարձեցնել
կոտորածները, և այն ալ Գերմանիան է:
Գերման կառավարութիւնը ի վիճակի էր
կասեցնելու կոտորածները, եթէ ուղիւ
Ամենաընդարձակ հրապարակում հարկ է
տալ այս իրողութիւններուն՝ արեւը-
նելու համար քաղաքակրթութիւնը աշխարհի
հանրային կարծիքը, և եթէ կարելի է՝
հանրային կարծիքը այնպիսի ուժով մը
ձնշելու գերման կառավարութեան վրայ
որ ան ստիպւելէր առաջ անցնել և ըսել
Թուրքերուն՝ թէ այս կոտորածները
պէտք է դադարէին Լորտ Պրայս եղբայ-
րաց աստաշարկելով որոշմանով մը որ
համակրութիւն կ'արտայայտէ դէպ ի
Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը և նոյնպէս՝
այն անպարտական խոշորութեանց դէմ
որ Թուրք կառավարութեան կողմէ կը
զործարկուին անոնք և ուրիշ զոհերու
վրայ՝ հետեւելով ծրարքի մը որ կը ձգ-
տի ամբողջ Թուրքիան կայսրութեան
մէջէն հայ տարբին բնաջնջում:

Կարտիսալ Պրէն, երկրորդելով ա-
նկի ևս չնշանակաբարութիւնը կող մը
ուղղեցաւ աշխարհի ժողովը պետու-
թիւններուն, որպէսզի բարոյական ճըն-
շում մը ի գործ գնեն Թուրք և գերման
ժողովուրդներուն վրայ:

Օգոստոսի երկուրորդը յիշեցուց որ
այս գործին մէջ Անգլիայից մասնաւոր
պատասխանատուութիւն մը և հետեւա-
բար մասնաւոր պարտականութիւն մը
ունեն: Եթէ Անգլիայից Թուրքիոյ ա-
նկի հանդիսանալով ըլլալին այն պա-
հուն երբ անիկա կ'ուղէր կատարել
Թուրքիոյ քրիստոնէայ ազգաբնակու-
թեանց պաշտպանի իր դերը, հարաւա-
րեւելեան Եւրոպայի մէջ պատմութեան
ընթացքը բոլորովին տարբեր եղած պի-
տի ըլլար:

Որոշմանակերը ընդունուեցաւ միա-
ձայնութեամբ:

Սեր Ժ. Բոմբիթ-Ռիթէթ, երեսմի.,
աստաշարկելով որոշմանակերը մը որ կը հը-
րաբար լորտ-քաղաքականը Հիմնադ-
րամը բանալու, և Սեր Է. Փիթը երկ-
րորդելով իր համոզումը արտայայտեց
թէ Գերմանիան թիւնը տուած է
վարպետութեանց, որոնք այնպիսի կա-
ռավարութեամբ մը գործադրուեցան,
որպիսին Թուրքերուն կարողութենէն
վեր էր:

Մր. Թ. Փ. Օ'Քոնոր ուժ տուաւ
որոշմանակերին որ նոյնպէս ընդունուե-
ցաւ:

Մանիսթրէն հոկտ. 19 թուականաւ
հետեւեալ կը հաղորդեն մեզ.

Հոկտ. 17ի կիրակի երկուշաբթի
օրոյն հայոց աստիճան Գեր. Տ. Գե-
որգ Արքեպիս. Իսթիսման Մանիսթրի
կալիպոսին կողմէ՝ հրապարակած էր
տեղափոխ Մայր եկեղեցիին մէջ կատար-
ուած ժամերգութեան, Հարիւրի չափ հա-
յիր ալ ներկայ էին սոյն արարողու-
թեան:

Արարողները օրեր առաջ ծանուցած
ըլլալով Հայոց Առաջնորդին ներկայու-
թիւնը, չորս հազարէ ավելի Անգլիայից
կը լեցնէին ընդարձակ տաճարը:

Անգլիայի կալիպոսը յոյժ ազգու-
քարք մը խօսելով Հայ եկեղեցիին զե-
րկոտանայ ամենէն հին եկեղեցին ըլլա-
լուն, անոր ուղիվ վարպետութեան,
Հայոց անցնալին, ինչպէս և Հայաստանի
ներկայ աւաւոր հայրանքներուն մա-
սին, արտայայտեց կոչ մը ըրաւ Անգլիա-
նի ժողովուրդին՝ մասնակցելու Ման-
իսթրի լորտ-քաղաքականին հովանա-
ւորութեան տակ բացուած հանգանակու-
թեան:

Յուսալի է որ սոյն հանգանակու-
թիւնը բաւական արթնաւոր ըլլայ:

Հ. Ն. Բ. ԸՆԿԵՐԱԿՈՒԹԻՒՆ (Դանիի)

ԱԶԳԱՅԻՆ-ՏԵՂԱԿԱՆ

Աղեմանդրիոյ Հայոցնայ Կարմի-
նայի ի նպաստ Միմեմայի երեկոյթը
չորեքշաբթի դիւր տեղի ունեցաւ: Փա-
ռաւոր յաջողութեամբ, Կարմիք Խաչին
ձգելով գեղեցիկ հասոյթ մը:

Այս առթիւ ապշութեամբ խնայանք
ներկայացումէն առաջ պատահած պարա-
զայ մը, որ կուգայ մեծ լոյս մը սփռել
մինչև հիմա մուկ մնացած ուրիշ կետե-
րու վրայ ալ:

Միմեմայի Կարմիք Գանձախոսմ-
բը, բոլոր ծանօթ անձնաւորութեանց և
անձերու կարգին տոմակ մըն ալ զրկած
է եղեր Կաղ. Ժողովոյ մէկ անդամին,
ակնի ճշգրիտ ըլլալու համար՝ անոր
դեր-աստիճաններին, Արամ պէն Արշակ-
նանի Դեր-աստիճան պէն կը վերա-
դարձնէ այդ տոմակը՝ ինչ որ, Էր Իրա-
ւունքն էր, սա՛ խնամաւ ունեցող երե-
կոյ գրութիւն մը կցելով անոր՝ ինչ որ
իր... գաղափարութեանն է:

«Կարմիք Խաչի Կարմիք Խաչի դե-
րին դուրս ելած է Բօր-Մալիսի գաղափար-
ներուն համար ներկայացում մը, յայտնա-
ւորելով:

Ասիական իրողութիւնն է. ասիական կը
պարզէ ևս կը մասնէ Բաղ. Ժողովին
մինչև հիմա բռնած դիրքը հանդէպ Կար-
միք-Խաչին՝ յորմէնտէ Տիկ. Դալիթայ-
նան խան ոչ ևս անտեսաւոր է՝ անոր
և յորմէնտէ համարաւոր Համադու-
րին տուած որոշումներն ալ հրապարա-
կաւ ոչ մէկ գործարարութիւն ունենալով
հանգրձան՝ զաղտնաբար կը շարաքստուին
այնպիսի դիտումներով, որոնց կատարեալ
յաջողութեանը կը վնասէ, կ'երկար, Ա-
ղեմանդրիոյ կարմիք-Խաչին երբ Բօր-Մա-
լիսի գաղափարներուն համար կ'աշ-
խատի... ասիական մենք կը հասկնանք:

Արամ պէն և իր ընկերները, ինչպէս
նաև Առաջնորդ Սրբապան և ուրիշ շա-
տեր ալ կը հասկնան, և կը թուի թէ
ժամանակին եկած է որ հանրութիւնն ալ
հասկնաւ... Բաղ. Ժողովոյ ուրիշ մէկ
անդամը՝ Պ. Վահագն Աղաւորեանը չէ՞
որ, երկու օր առաջ, օգոստեմբեր իր կըն-
քապանի դիտումական հանգամանքն,
կը մերժէր Կարմիք-Խաչի պատրաստած
վերակենդան տաճարը Բօր-Մալիսի,
ըսելով թէ «նային

